



# مجله اخلاق زیستی

دوره یازدهم، شماره سی و ششم، ۱۴۰۰  
<https://doi.org/10.22037/bioeth.v11i36.34656>



مقاله پژوهشی

## تأثیر آموزه‌های اخلاقی بر نظم جهانی فضای سایبر (با تکیه بر کنوانسیون بوداپست)

شیرین احمدی دستجردی<sup>۱</sup>، عباس شیخ‌الاسلامی<sup>۲\*</sup>، هانیه هژبرالساداتی<sup>۳</sup>

۱. گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

۲. دانشیار گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

۳. استادیار گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

### چکیده

**زمینه و هدف:** نقش آموزه‌های اخلاقی در ساحت حقوق کیفری، سهم حقوق کیفری در حمایت از فضای سایبری و در نهایت تأثیر فضای سایبری بر جهانی‌شدن حقوق کیفری، باعث شکل‌گیری نظم جهانی فضای سایبر گردیده‌اند. بررسی تأثیر آموزه‌های اخلاقی بر نظام فوق‌الاشاره با تکیه بر جرم‌انگاری‌های صورت‌گرفته در کنوانسیون جرائم سایبری اروپا (بوداپست)، هدف پژوهش پیش روی است.

**مواد و روش‌ها:** نوع پژوهش حاضر و روش به کار گرفته‌شده در آن، توصیفی - تحلیلی می‌باشد.

**ملاحظات اخلاقی:** در پژوهش پیش روی، حفظ اصالت متون و امانتداری در نقل گفتار، به عنوان مهم‌ترین بایسته‌های اخلاقی، مورد نظر نویسندگان بوده است.

**یافته‌ها:** آموزه‌ها و مؤلفه‌های اخلاقی، تأثیر قابل توجهی بر شکل‌گیری نظم جهانی فضای سایبر به طور عام و جرم‌انگاری‌های صورت‌گرفته در کنوانسیون بوداپست به طور خاص داشته‌اند که با توجه به هنجارمندی ذاتی حقوق کیفری، منطقی به نظر می‌رسد.

**نتیجه‌گیری:** مهم‌ترین جلوه‌های تأثیرپذیری از آموزه‌های اخلاقی در کنوانسیون بوداپست را می‌توان در جرم‌انگاری هرزه‌نگاری کودکان و همچنین حمایت از حریم خصوصی و شخصیت معنوی اشخاص، ملاحظه نمود.

### اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۸/۰۴

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۹/۱۳

### واژگان کلیدی:

اخلاق

حقوق کیفری

جهانی‌شدن

فضای سایبر

کنوانسیون بوداپست

\* نویسنده مسئول: عباس شیخ‌الاسلامی

آدرس پستی: ایران، مشهد، دانشگاه آزاد

اسلامی، گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی.

کد پستی: ۹۱۸۷۱۴۷۵۷۸

پست الکترونیک:

Dr.sheikholeslami@gmail.com

## ۱. مقدمه

هرچند در آثار اخلاق‌گرایان و اندرز‌نویسان ایرانی و غیر ایرانی، فراوان در باب فضایل و رذایل اخلاقی مطلب دیده و خواننده‌ایم، ولی به ندرت در باب حقوق و اخلاق و رابطه بین آن‌ها، مطلبی از آنان دریافت شده است. این امر، هم در فلسفه اخلاق ریشه دارد و هم به طور اساسی‌تر در فلسفه حقوق که برای اندیشوران و پژوهشگران ایرانی حوزه‌ای نو به شمار می‌آمده است (۱). گروهی از فلاسفه حقوق که به «نظریه قانون طبیعی» گرایش دارند، معتقد به وجود هنجارهای اخلاقی به عنوان قانونی برتر از هر قانون وضعی می‌باشند؛ این گروه، قانون را به دو نوع «طبیعی» و «وضعی» تقسیم نموده و نوع دوم را تابع نوع اول می‌دانند. در مقابل، باورمندان به «اثبات‌گرایی حقوقی»، تقسیم قانون به دو نوع طبیعی و وضعی را انکار می‌کنند و به برتری اخلاق بر قانون باور ندارند، بلکه قانون را همواره وضعی و ناشی از اراده قانونگذاران می‌دانند (۲). فارغ از این مناقشه کهن، بایستی اذعان داشت که اخلاق، از ثبات و جامعیت بیشتری نسبت به سایر منابع حقوق برخوردار است (۳). با این وجود به نظر می‌رسد رابطه میان حقوق و اخلاق، در دهه‌های اخیر از پیچیدگی‌های خاصی برخوردار گردیده است که یکی از دلایل آن را می‌توان در شکل‌گیری فضایی نوین تحت عنوان فضای مجازی یا محیط سایبری جستجو نمود. از آنجا که افراد در این فضا، با گستره آزادی نوظهوری مواجه شده‌اند، اخلاق نیز تحت تأثیر فضا و ساختار اجتماعی جدید قرار گرفته و عملکردی با سهل‌گیری بالاتر و قید و بند کمتر را در رفتار افراد موجب گردیده است (۴). به همین دلیل است که برخی (۵) از وجود خلأ هنجاری در فناوری اطلاعات و فضای سایبر سخن به میان آورده‌اند و در مقابل، گروهی دیگر، همچون Luciano Floridi، فیلسوف ایتالیایی نسبت به بسط مباحث نوینی همچون فلسفه اطلاعات و اخلاق اطلاعات اهتمام ورزیده‌اند (۴). از سوی دیگر تغییرات ناشی از جهانی‌شدن خود بستری برای چالش‌های

اخلاقی جدید به شمار می‌رود (۶) که این امر لزوم بازناندیشی در آموزه‌های اخلاقی به منظور ارائه پاسخ‌های درخور را ضروری می‌سازد. از آنجا که اولاً نقش اخلاق در حقوق کیفری به جهت ارتباط خاص آن با هنجارهای رفتاری افراد، قابل توجه‌تر از سایر گرایش‌های حقوق است؛ ثانیاً یکی از مهم‌ترین حوزه‌های مورد حمایت حقوق کیفری، فضای سایبری بوده و حقوق کیفری، مؤلفه‌های متعددی به منظور نقش‌آفرینی در حمایت از فضای مزبور در اختیار دارد؛ ثالثاً فرآیند جهانی‌شدن حقوق کیفری، حداقل در حوزه مقابله با جرائم سایبری، از طریق گسترش کنوانسیون‌ها، معاهدات و همکاری‌های بین‌المللی و نیز هماهنگ‌سازی راهبردهای حقوقی اتخاذی، در حال انجام است و فضای سایبری، بیشترین تأثیر را در این راستا داشته است، لذا با توجه به مجموع آنچه گفته شد، در پژوهش پیش روی بر آن شدیم تا با اتخاذ روش توصیفی - تحلیلی، به تبیین و تحلیل نقش آموزه‌های اخلاقی در نظم جهانی فضای سایبری بپردازیم. از آنجا که در میان اقدامات متعدد صورت‌گرفته در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی، تصویب کنوانسیون جرائم سایبری اروپا (European Convention on Cybercrimes) از بقیه متمایزتر و دارای اهمیت افزون‌تر است، نقش آموزه‌های اخلاقی در نظم جهانی فضای سایبری را با تکیه بر جرم‌انگاری‌های صورت‌گرفته در کنوانسیون مزبور، تبیین و ارزیابی خواهیم نمود. بنابراین پرسش کلیدی پژوهش را می‌توان این‌گونه مطرح نمود که مهم‌ترین جلوه‌های تأثیرپذیری نظم جهانی فضای سایبر (و به طور خاص کنوانسیون بوداپست) از آموزه‌های اخلاقی چیست؟

## ۲. ملاحظات اخلاقی

در پژوهش پیش روی، حفظ اصالت متون و امانتداری در نقل گفتار، به عنوان مهم‌ترین بایسته‌های اخلاقی، مورد نظر نویسندگان بوده است.

### ۳. مواد و روش‌ها

نوع پژوهش حاضر، توصیفی بوده و روش به کار گرفته شده در آن، توصیفی - تحلیلی می‌باشد. روش جمع‌آوری اطلاعات نیز کتابخانه‌ای و با استناد به کتاب‌ها، مقاله‌ها، اسناد و پایگاه‌های اینترنتی خواهد بود.

### ۴. یافته‌ها

یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که به واسطه همگرایی و انسجام آشکار در اهداف حقوق کیفری و اخلاق از یک سو و وجود مؤلفه‌های متعدد نقش‌آفرینی حقوق کیفری در حمایت از فضای سایبری (اعم از جرم‌انگاری، ایجاد مسؤلیت کیفری نوین و همچنین اعمال ضمانت اجرای سرکوبگر)، از سویی دیگر و همچنین، تأثیر بی‌بدیل فضای سایبری بر فرآیند جهانی‌شدن حقوق کیفری، می‌توان دریافت که آموزه‌ها و مؤلفه‌های اخلاقی، تأثیر قابل توجهی بر شکل‌گیری نظم جهانی فضای سایبر به طور عام و جرم‌انگاری‌های صورت‌گرفته در کنوانسیون بوداپست به طور خاص داشته‌اند.

### ۵. بحث

۵-۱. نقش آموزه‌های اخلاقی در ساحت حقوق کیفری:  
خیلی پیچیده نیست اگر معتقد باشیم انسجامی آشکار در اهداف حقوق کیفری و اخلاق وجود دارد. نهادهای کیفری به دنبال تحقق عدالت‌اند و این، خود مفهومی اخلاقی (۷) و بلکه برترین آن‌هاست (۸). در خصوص مهم‌ترین مؤلفه حقوق کیفری، یعنی جرم نیز بایستی اذعان داشت، هرچند رایج‌ترین تعریف از جرم، نسبت به کنش‌های مخالف نظم اجتماعی انجام می‌شود، اما با نگاهی دقیق‌تر می‌توان گفت بی‌تردید همین مفهوم نظم اجتماعی، بدون توجه به گرایش‌های اخلاقی یک جامعه، قابل اشاره نیست (۹)، چراکه نظم اجتماعی، اساساً همان مجموعه باورهای عمومیت‌یافته اخلاقی

اجتماع است که در حالت استقرار قرار دارد. پس می‌توان گفت مفهوم جرم - که بنیادی‌ترین مفهوم حقوق کیفری است - بر اساس رفتارهای غیر اخلاقی شکل گرفته (۱۰) و سرزنش‌پذیری - به معنای میزان نکوهشی که از طریق تعیین و اعمال مجازات، می‌توان بر مرتکب تحمیل کرد - یکی از مهم‌ترین مبانی جرم‌انگاری یک رفتار به شمار می‌رود (۱۱). پس از آشنایی مختصر با نقش اخلاق در ساحت حقوق کیفری، اینک بایستی سهم حقوق کیفری مبتنی بر اخلاق را در حمایت از فضای سایبری، مورد تبیین و ارزیابی قرار داد.

۵-۲. سهم حقوق کیفری در حمایت از فضای سایبری:  
استفاد از ابزارها و وسایل نوین ارتباطی، خصوصاً محیط سایبر و اینترنت، فرصت‌های جدید برای ارتکاب جرم مجرمین به وجود آورده است، در همین راستا، چنانچه حقوق کیفری در درون هر جامعه‌ای نتواند متناسب با این پیشرفت‌ها تغییر پیدا کند، تبعاً جرائم و بزه‌کاری زیادی به وجود می‌آید که بدون مجازات باقی خواهد ماند (۱۲). مهم‌ترین مؤلفه‌های نقش‌آفرینی حقوق کیفری در حمایت از فضای سایبری را می‌توان در جرم‌انگاری اعمال بزه‌کارانه در محیط سایبری، ایجاد مسؤلیت‌های کیفری نوین یا بسط مسؤلیت‌های کیفری موجود و همچنین اتخاذ راهبردهای نوین در نوع و شیوه اعمال ضمانت اجرای سرکوبگر، جستجو نمود. در خصوص جرم‌انگاری، علاوه بر در نظرگرفتن اصول عام همچون مشروعیت (۱۳) و ضرورت جرم‌انگاری، تناسب جرم و مجازات، لزوم رعایت حریم خصوصی افراد و همچنین توجه به امکانات نظام عدالت کیفری موجود، توجه ویژه قانونگذار به حمایت از اقشار آسیب‌پذیر در فضای سایبری (همچون زنان و کودکان) و همچنین راهبردها و رویکردهای جهانی شده و بین‌المللی، ضروری به نظر می‌رسد. در خصوص مسؤلیت کیفری، بایستی گفت که نظام سنتی مسؤلیت، یعنی تعقیب و مجازات مرتکب، قابلیت اجرای بایسته در فضای سایبری را ندارد؛ توضیح مطلب اینکه در فضای سایبری یا اساساً شناسایی

ارتباطات و گسترش تعامل بین افراد دارد، چراکه علاوه بر دارا بودن ظرفیت نامحدود، فراملیتی و فراسرزمینی نیز می‌باشد که این مؤلفه‌ها موجب می‌گردد اشخاصی بی‌شمار، با ملیت‌ها و قومیت‌های متفاوت، در این بستر با یکدیگر ارتباط و تعامل برقرار نمایند. بنابراین می‌توان مدعی شد که فضای سایبری در خدمت جهانی شدن است.

در پهنه حقوق داخلی، جهانی شدن دستاوردهای فراگیری دارد: نخست آنکه تصمیم‌گیرندگان دیگری را در کنار حکومت قرار می‌دهد، دیگر اینکه حکومت‌ها به تدریج پهنه‌های بسیاری را در آفرینش هنجارهای حقوقی و اقتصادی به سوی نهادها ترک می‌کنند (۱۷). جهانی شدن در کنار دارا بودن آثار مثبت، موجد چالش‌هایی نیز گردیده است؛ تحت تأثیر جهانی شدن، فرصت‌های تازه‌ای برای بزه‌کاران پدید آمده و اشکال نوینی از بزه‌کاری، ظهور و توسعه یافته که تهدیدی برای صلح، امنیت، ثبات و توسعه پایدار جامعه بشری به شمار می‌آیند و علاوه بر ایجاد ناامنی در سطح ملی، تهدیدی علیه امنیت جهانی نیز محسوب می‌شوند. بخش گسترده‌ای از فرآیند جهانی شدن جرم، مدیون گسترش فضای سایبری است، بدین‌صورت که جهانی شدن، تغییر در نحوه ارتکاب جرائم را موجب شده و فضای مجازی نیز به این فرآیند تحول، سرعت بخشیده است. تحولات گفته شده، جملگی باعث گردیده‌اند که حقوق کیفری داخلی کشورها مانند گذشته، توانایی مقابله با جرائم مرتبط با فضای مجازی را نداشته باشند، چراکه اولاً همسان بودن نسبی روش‌های استفاده از فناوری در جهان، سبب ایجاد جرائم یکسان، مشابه و جهانی می‌گردد؛ ثانیاً به دلیل شبکه‌ای شدن و محو مؤلفه‌های مکانی و زمانی، کشورهای زیادی، تحت تأثیر ارتکاب این جرائم مشابه قرار می‌گیرند؛ ثالثاً بستر و ماهیت متفاوت جرم ارتكابی، تفاوت در ادله اثبات و حتی روش‌های پیشگیری از آن را نیز در پی خواهد داشت؛ رابعاً تعارض در نظام‌های کیفری داخلی در خصوص صلاحیت قانونگذاری و قضایی نیز مزید بر علت شده و تمایل اکثریت نظام‌های

مرتکب ممکن نیست یا اینکه مجازات وی با گستردگی خساراتی که فعل او به بار می‌آورد، ثمری ندارد. بنابراین بایستی به موازات تحقق جامعه اطلاعاتی و گسترش فضای سایبر، از قالب‌های مسؤلیت اعتباری، جهت کنترل هرچه بیشتر این فضا سود جست. برای نمونه در بحث مسؤلیت نیابتی، آنگاه که قانون، اشخاصی دیگر را مکلف نموده که به جهت پیشگیری، در قبال افعال مجرمانه دیگران مسؤول باشند، این امر در فضای سایبر نیز با همان توجیهات به دلیل لزوم رویکردهای پیشگیرانه قابل دفاع است (۱۴) و در نهایت در خصوص کیفردهی و اعمال ضمانت اجراهای سرکوبگر، بایستی گفت که تعیین کیفر در رویارویی با جرائم سایبری، مبتنی بر انتخاب رویکرد افتراقی است که به اعتبار جرم، مرتکب جرم و همچنین شرایط و اوضاع و احوال حاکم بر ارتکاب جرم، ممکن است متفاوت باشد (۱۵). پس از آشنایی با نقش آموزه‌های اخلاقی در ساحت حقوق کیفری و در مرحله بعد، سهم حقوق کیفری در حمایت از فضای سایبری، اینک به تحلیل تأثیر فضای مجازی و سایبری در فرآیند جهانی شدن به طور عام و جهانی شدن حقوق کیفری به طور خاص می‌پردازیم.

### ۳-۵. تأثیر فضای سایبری بر جهانی شدن حقوق کیفری:

جهانی شدن پدیده‌ای است که در حوزه‌های مختلف زندگی انسان مطرح شده و فرآیندی است که بر اساس آن، نقش مرزهای سرزمینی در امور اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی افراد به حداقل رسیده و به موازات آن، میزان تبادلات برون مرزی در عرصه‌های مختلف افزایش می‌یابد. جهانی شدن به عنوان فرآیند، محصول پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیکی دهه‌های آخر سده بیستم است. به عبارت دیگر، پیدایش وسایل ارتباطی مانند تلفن، ماهواره، اینترنت و... زمینه‌ساز تحقق جهانی شدن به عنوان پروسه (فرآیند) می‌شوند که انسان سده بیست و یکم آن را تجربه می‌کند (۱۶). در این میان، فضای سایبری و شبکه جهانی اینترنت، بیشترین نقش را در بسط

حقوقی داخلی به بین‌المللی شدن راهکارها و رویکردهای اتخاذی را موجب گردیده است. وضعیت مزبور موجب شده تا کشورها در خصوص تعریف جرم و به خصوص برخورد با آن، توافقی‌های گسترده‌ای انجام دهند و این توافقی‌ها اثر خود را بر حقوق ملی و داخلی آن‌ها خواهد گذاشت، بدین ترتیب تعاریف مشترک از جرم و مجازات در جهان ایجاد شده و این فرآیند - که منبعت از فضای مجازی است - به سوی جهانی شدن حقوق کیفری پیش می‌رود؛ اینجاست که به مفهوم «جهانی شدن جرم» و در پی آن «جهانی شدن حقوق کیفری» پی می‌بریم، چنانکه Delmas Martti می‌گوید: «دیگر این سؤال مطرح نیست که آیا با جهانی شدن حقوق موافقیم یا نه. این یک واقعیت است: حقوق، جهانی می‌شود. حقوق در بعضی حوزه‌ها، یک باره جهانی می‌شود» (۱۸). جهانی شدن حقوق کیفری را می‌توان در دو بُعد یکسان‌سازی و هماهنگ‌سازی حقوق کیفری کشورها و همچنین ظهور یک عدالت کیفری فراملی می‌توان ملاحظه نمود (۱۹). پس از مطالعه تسلسل‌وار نقش آموزه‌های اخلاقی در ساحت حقوق کیفری، سهم حقوق کیفری در حمایت از فضای سایبری و تأثیر فضای مزبور بر جهانی شدن حقوق کیفری، اینک و در گام نهایی، تأثیر آموزه‌های اخلاقی را بر نظم جهانی سایبری، مورد مطالعه و تحلیل قرار می‌دهیم.

#### ۴-۵. تأثیر آموزه‌های اخلاقی بر نظم جهانی سایبری با

**ملاحظه کنوانسیون بوداپست:** نظم جهانی سایبری را می‌توان برآیند و نتیجه حاصل از یکسان‌سازی و هماهنگ‌سازی حقوق کیفری کشورها در زمینه فضای سایبر قلمداد نمود (۲۱). کشورهای جهان در بعد جهانی شدن حقوق کیفری به دو روش حرکت کرده‌اند: روش اول آن است که با عضویت در معاهدات بین‌المللی در زمینه مبارزه با جرائم فضای سایبر خود را متعهد به اجرای قواعد مصوب آن‌ها نموده‌اند و در روش دوم کشورها بدون عضویت در این معاهدات با الگوبرداری از این قواعد مصادیق مجرمانه فضای مجازی را

تعیین و با در نظر گرفتن مجازات مورد نظر خود سعی در مقابله با این جرائم نمودند، لذا می‌توان بیان داشت که نیاز به معاهده جامع سایبری در سطح بین‌المللی، محسوس است. صرف نظر از چند و چون فرآیندهای فوق‌الذکر، در خصوص نظم جهانی سایبری، بایستی گفت که هدف از نظم جهانی سایبری، وجود انضباط در ساختار دولت‌ها و منافع ملی کشورها بر مبنای اصول اخلاقی، همچون برابری، عدالت، وفای به عهد، جبران خسارت ناروا، رعایت حریم خصوصی و منع تجاوز به حقوق دیگران است. نظم جهانی سایبر از طریق یکسان‌سازی معاهدات، هنجارهای اخلاقی مشترک را فرا خوانده و هویتی مشترک ایجاد می‌نماید تا با نادیده گرفتن مرزها و موانع جغرافیایی و تنوع ملل، جامعه جهانی یکپارچه، ساخته شود (۲۲). همان‌گونه که ملاحظه می‌گردد، مهم‌ترین مبانی و مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده نظم جهانی سایبری، عمدتاً اخلاقی و متأثر از آن می‌باشند. در راستای ایجاد نظم جهانی سایبری، تاکنون اقدامات متعددی از جانب نهادهای مختلف همچون سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) Organization for Economic Cooperation and Development، شورای اروپا (European Council)، انجمن بین‌المللی حقوق جزا (International Association of Penal Law (IAPL))، کمیسیون حقوق تجارت بین‌الملل سازمان ملل متحد (آنسیترال)، کمیته فرعی جرائم رایانه‌ای (Subcommittee on High-tech Crimes) وابسته به گروه هشت و همچنین اتحادیه بین‌المللی ارتباطات راه دور (Telecommunication Union International) به عنوان یک سازمان تخصصی بین‌المللی وابسته به سازمان ملل متحد صورت گرفته است که برجسته‌ترین آن‌ها را می‌توان در تصویب کنوانسیون جرائم سایبری اروپا معروف به کنوانسیون بوداپست توسط شورای اروپا در سال ۲۰۰۱ مشاهده نمود (۲۴). علاوه بر کشورهای عضو اتحادیه اروپا، کشورهای دیگر، همچون ایالات متحده آمریکا، کانادا، استرالیا، ژاپن، فیلیپین، آرژانتین

و... نیز به کنوانسیون مزبور ملحق شده‌اند. در این کنوانسیون، نسبت به جرم‌انگاری اعمالی، همچون دسترسی غیر مجاز به اطلاعات رایانه‌ای (ماده ۲)، شنود غیر مجاز رایانه‌ای (ماده ۳)، تخریب داده‌های رایانه‌ای و اختلال در آن‌ها (بند ۱ ماده ۴)، اختلال در کارکرد سامانه‌های رایانه‌ای (ماده ۵)، اعمال متعاقب سرعت هويت (ماده ۶)، جعل رایانه‌ای (ماده ۷)، کلاهبرداری رایانه‌ای (ماده ۸)، هرزه‌نگاری کودکان (ماده ۹) و... توسط دول عضو تأکید گردیده است. با وجود اعتقاد برخی (۲۵)، مبنی بر عدم توجه کافی به آموزه‌های اخلاقی و جرم‌انگاری اعمال هنجارشکن در کنوانسیون بوداپست و انحصار آن به هرزه‌نگاری کودکان، به نظر نگارندگان، علاوه بر مورد گفته شده، حمایت از حریم خصوصی اشخاص در فضای سایبری و همچنین جرم‌انگاری اعمال ارتكابی بر علیه شخصیت معنوی فرد توسط کنوانسیون بوداپست را نیز می‌توان به عنوان جلوه‌هایی مهم از تأثیر آموزه‌های اخلاقی در آن قلمداد نمود که در این قسمت پایانی، به مطالعه و تحلیل هر سه مورد خواهیم پرداخت.

۴-۵-۱. ممنوعیت هرزه‌نگاری کودکان در فضای سایبر: هرزه‌نگاری، نمایش آشکار رفتار جنسی با هدف هیجان، تحریک یا ارضای جنسی است که در شکل‌های مختلف از جمله کتاب، عکس، پویانمایی، مجسمه، متن، نقاشی، فیلم، بازی و مجله ارائه می‌شود. این پدیده، به لحاظ پیامدهای مخرب بر اخلاق عمومی، در قوانین بسیاری از کشورها جرم‌انگاری شده است. با گسترش فناوری‌های نو، هرزه‌نگاری سنتی - که در اشیای فیزیکی خود را نشان می‌داد - وارد فضای مجازی شد و سرعت گسترش آن چشم‌گیر گردید (۲۶). هرزه‌نگاری رایانه‌ای، به صورت بالفعل می‌تواند سلامت یک فرد در تمامی ابعاد آن به ویژه سلامت اخلاقی وی را مختل نماید. اختلال در سلامت فردی یک جامعه برابر با سلامت اخلاقی نازل آن جامعه است (۲۷). مهم‌ترین سند بین‌المللی در زمینه هرزه‌نگاری، «پروتکل اختیاری پیمان‌نامه حقوق کودک درباره خرید و فروش، فحشا

و هرزه‌نگاری کودکان» است که از ۱۸ ژانویه ۲۰۰۲، لازم‌الاجرا شده است. در بند «ج» ماده ۲ پروتکل مزبور، هرزه‌نگاری کودکان این‌گونه تعریف شده است: «هرزه‌نگاری کودکان به معنی هرگونه نمایشی می‌باشد که در آن، کودکان به صورت واقعی یا مجازی، مشغول فعالیت‌های بارز جنسی باشند و یا آلات تناسلی کودکان برای مقاصد جنسی به نمایش گذاشته شوند» (۲۸). ماده ۳ پروتکل مزبور، به صراحت بر نقش فضای سایبر در توزیع هرزه‌نگاری کودکان اشاره داشته و از کشورهای عضو می‌خواهد این‌گونه افعال را جرم‌انگاری نمایند (۲۹). کنوانسیون بوداپست نیز به طور مشخص در ماده ۹ به هرزه‌نگاری کودکان پرداخته است. مطابق جزء ۱ از بند ۱ ماده ۹، تهیه و تولید هرزه‌نگاری اطفال به قصد توزیع جرم محسوب می‌شود. به همین دلیل، اگر فردی، صرفاً مبادرت به تهیه هرزه‌نگاری اطفال نماید، بدون آنکه سوءنیت خاص توزیع را داشته باشد، مشمول این بند قرار نمی‌گیرد، این در حالی است که همان‌گونه که برخی (۳۰) نیز معتقدند، مبنای مبارزه با هرزه‌نگاری اطفال، اصولاً احترام به شأن و منزلت کودک است و به همین دلیل، صرف تهیه و تولید هرزه‌نگاری که به صورت گوناگون قابل انجام است، باید در کنوانسیون لحاظ می‌گردید تا بدین‌وسیله بار اثبات جرم آسان‌تر شده و به عنوان یک عامل بازدارنده برای تولید هرزه‌نگاری به شمار رود (۳۱).

۴-۵-۲. حمایت از حریم خصوصی اشخاص در فضای سایبری: حریم خصوصی را به حق افراد برای تنه‌بودن (۳۲) قدرت تشخیص، مبنی بر زمان، چگونگی و میزان انتقال اطلاعات پیرامون دیگران (۳۳) و به طور کلی هر آنچه که در قلمرو یک شخص قرار دارد و یا مختص به وی است و ورود و تعرض به آن ممنوع است، مگر با اجازه شخص یا در موارد استثنایی یا تجویز قانون (۳۴) تعریف نموده‌اند. حریم خصوصی با علوم مختلفی، از جمله اخلاق و حقوق مرتبط است (۳۵). در حیطه اخلاق، برخی بر این باورند که تعرض به حریم خصوصی دیگران در هر شرایطی، عملی غیر اخلاقی است، در حالی که

عده‌ای دیگر را نظر بر این است که تعرض به حریم خصوصی دیگران، آنگاه به عنوان عملی غیر اخلاقی تلقی خواهد شد که پای مصلحت جمع بزرگ‌تری در میان باشد (۳۶). بستر فضای مجازی، ضمن اینکه ناشناخته‌ماندن امکان انحصارطلبی در ارائه خدمات و اطلاعات را فراهم آورده، موجد چالش‌هایی در راستای حفاظت از حریم خصوصی افراد در این فضا گردیده است. دولت‌ها می‌توانند به عنوان یک ناقض بزرگ حریم خصوصی در فضای مجازی شناخته شوند. دلیل این موضوع در وقایعی نهفته است که دولت‌های مختلف به این نتیجه رسیدند که در دوگانه حریم خصوصی و امنیت، باید جانب امنیت را بگیرند. دولت‌ها به انحای مختلف سعی در نظارت بر فضای مجازی دارند و با توجیه برقراری امنیت، حریم خصوصی سایبری افراد را نقض می‌نمایند. به علاوه افراد نیز در قالب شرکت‌های ارائه‌کننده خدمات و کسب درآمد و همچنین هکرها ممکن است به حریم خصوصی افراد در فضای سایبر دست‌اندازی کنند. تمامی این موارد، موجب تعیین مفهوم و محدوده حریم خصوصی در فضای مجازی و تفاوت آن با فضای فیزیکی می‌شود (۳۷). ماده ۱۵ کنوانسیون بوداپست با عنوان شروط و تضمین‌ها، دولت‌های عضو را موظف نموده که به هنگام وضع قوانین و مقررات مطابق این کنوانسیون، حقوق و آزادی‌های فردی از جمله حریم خصوصی افراد را مطابق اسناد و معاهدات بین‌المللی، دقیقاً رعایت کنند. در بخشی از این ماده آمده است: «اعضا باید اطمینان دهند که حمایت شایسته‌ای از حقوق و آزادی‌های بشری به عمل می‌آورند که شامل حقوق ناشی از تعهداتی است که آن‌ها در کنوانسیون شورای اروپا راجع به حمایت از حقوق و آزادی‌های اساسی بشر (۱۹۵۰ م.) و سایر اسناد لازم‌الاجرای حقوق بشری پذیرفته‌اند» (۳۸). علاوه بر این، مقرر کلی، از نحوه نگارش و مفاد بند ۱ ماده ۴ (در خصوص اختلال در داده‌های رایانه‌ای) و همچنین ماده ۷ (در خصوص جعل رایانه‌ای) نیز می‌توان به

اهمیت حمایت از حریم خصوصی افراد در فضای سایبری، از منظر تدوین‌کنندگان کنوانسیون مزبور پی برد (۳۹).  
 ۴-۳-۵. حمایت از شخصیت معنوی اشخاص در فضای سایبری:  
 دفاع از شخصیت معنوی و اخلاقی انسان و به تعبیر دیگر، جنبه‌های غیر جسمی شخصیت آدمی نظیر آبرو، شرف و حیثیت انسان همواره محترم و مورد حمایت است و این در واقع، شخصیت معنوی را تشکیل می‌دهد که تجاوز به آن ممنوع و موجب مسؤولیت است (۴۰). منظور از جرائم علیه شخصیت معنوی اشخاص، رفتارهایی است که مؤلفه‌های گفته شده را مورد خدشه و آسیب قرار می‌دهد و مصادیق مختلفی همچون توهین، تهدید، افترا، نشر اکاذیب، افشای اسرار، افشای مکالمات و مراسلات (۴۱)، دسترسی غیر مجاز، شنود غیر مجاز و... را دربر می‌گیرد. با دقت در یکایک مصادیق گفته‌شده، می‌توان مدعی قبح ذاتی اخلاقی در تمامی آن‌ها گردید، چراکه فی‌المثل، توهین بماهو توهین، قبیح است، افترا بماهو افترا، قبیح است و... به بیان دیگر، با وجوه و اعتبارات عارضی، اختلافی در قبح مصادیق فوق‌الاشعار ایجاد نمی‌شود. با آنکه جرائم علیه شخصیت معنوی افراد، غالباً به وسیله گفتار و کتابت واقع می‌شوند (۴۲)، لیکن ویژگی‌های خاص فضای سایبری از لحاظ سهولت ارتکاب جرم، سرعت انتشار مطالب و همچنین فراوانی و گستردگی آثار آن، اهمیت مقابله با این‌گونه جرائم را در فضای مزبور، دوچندان نموده است. مهم‌ترین مصادیق حمایت کنوانسیون بوداپست از شخصیت معنوی اشخاص در فضای سایبری را می‌توان در جرم‌انگاری دسترسی غیر مجاز و شنود غیر مجاز در مواد ۲ و ۳ آن مشاهده نمود که به آن‌ها، جرائم علیه محرمانگی داده‌ها و سامانه‌های رایانه‌ای و مخابراتی نیز اطلاق می‌گردد. در خصوص دسترسی غیر مجاز به داده‌ها در فضای سایبری بایستی گفت که این جرم می‌تواند به نوعی مادر اغلب جرائم رایانه‌ای باشد، بدین معنا که در مقایسه با جرائمی مانند کلاهبرداری رایانه‌ای، جعل و تخریب رایانه‌ای، اختلال در سیستم و تروریسم سایبری، به

دیگر نیز به آن ملحق شده‌اند. به بیان دیگر، جهانی شدن حقوق کیفری در حمایت از فضای سایبری، عمدتاً در جرم‌انگاری‌های صورت‌پذیرفته توسط کنوانسیون بوداپست قابل ملاحظه است و جرم‌انگاری‌های مزبور نیز به طور محسوسی، از آموزه‌های اخلاقی متأثر گردیده‌اند. جرم‌انگاری هرزه‌نگاری کودکان در ماده ۹، الزام دول عضو به حمایت از حریم خصوصی اشخاص به هنگام وضع قوانین و مقررات مطابق این کنوانسیون در ماده ۱۵ و همچنین حمایت از شخصیت معنوی اشخاص در مواد ۲ و ۳ و جرم‌انگاری دسترسی و شنود غیر مجاز سایبری را می‌توان از مهم‌ترین مصادیق تأثیرپذیری گفته‌شده برشمرد. به نظر می‌رسد بسط همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، به منظور گسترش و اخلاقی‌شدن هرچه بیشتر نظم جهانی فضای سایبری، با محوریت حقوق کیفری، همچنان ضروری است.

#### ۷. تقدیر و تشکر

نگارندگان از همه بزرگوارانی که در ویرایش ادبی و نگارشی و همچنین صفحه‌آرایی این مقاله پژوهشی، همیاری و راهنمایی داشتند، نهایت سپاس و امتنان را دارند.

#### ۸. سهم نویسندگان

در این پژوهش، عباس شیخ‌الاسلامی به عنوان نویسنده مسؤول، شیرین احمدی به عنوان همکار اصلی و هانیه هژبرالساداتی نیز ناظر تحقیق می‌باشند.

#### ۹. تضاد منافع

در این پژوهش تعارض منافع وجود ندارد.

عنوان یک رفتار مقدماتی به شمار رفته و به عنوان شروع به جرم مورد استفاده است و از این جهت، به عنوان «جرم مانع» یا «جرم بازدارنده» نیز از آن یاد می‌شود.

#### ۶. نتیجه‌گیری

به دلیل وجود انسجام آشکار در اهداف حقوق کیفری و اخلاق، مؤلفه‌های متعدد نقش‌آفرینی حقوق کیفری در حمایت از فضای سایبری و همچنین تأثیر بی‌بدیل فضای سایبری بر فرآیند جهانی‌شدن حقوق کیفری (بدین‌صورت که جهانی‌شدن، تغییر در نحوه ارتکاب جرائم را موجب شده و فضای مجازی نیز به این فرآیند تحول، سرعت بخشیده است)، می‌توان مدعی پیدایش نظم نوین جهانی در فضای سایبر با محوریت حقوق کیفری و تأثیرپذیری آن از آموزه‌های اخلاقی گردید. به طور نمونه، منع اضرار به دیگران، ریشه در اخلاق دارد و مطابق با آن، قواعد حقوقی مسؤولیت اشخاص، نحوه جبران زیان و... شکل گرفته و مصادیقی از آن در قالب قوانین عام و خاص نمایان می‌شود. با این توضیح می‌توان گفت: قواعد بین‌المللی که در قالب معاهدات ترسیم می‌گردد، بازتاب و تجلی هنجارهای اخلاقی در سطح جهان است. مطابق با معاهدات جهانی ممکن است، به طرق گوناگون، فضاهایی به عنوان منطقه آزاد حقوقی منظور شود. با این حال همه اصول اخلاقی بین‌المللی به عنوان یک قاعده مطرح نشده و در معاهدات و کنوانسیون‌ها منظور نمی‌گردد و می‌تواند به عنوان فروع قواعد حقوقی بین‌المللی آن‌ها را تکمیل کند. به طور نمونه، مسائلی چون حق حیات و حق آزادی بیان و حق آزادی و امنیت فردی و ضرورت رفتار مساوی و مطابق با قانون به عنوان قواعد اصلی در نظر گرفته می‌شود و سپس با کمک مفاهیم اخلاقی تکمیل می‌شود.

یکی از مهم‌ترین معاهدات جهانی پیرامون فضای سایبر را می‌توان در کنوانسیون جرائم سایبری اروپا (بوداپست) مشاهده نمود که علاوه بر دول اروپایی، کشورهای متعدد و تأثیرگذار

## References

1. Mahmoudi Janaki F. Criminal Support for Ethics. Criminal Science Collection of Articles in Honor of Dr. Mohammad Ashouri. 1st ed. Tehran: Samat Publications; 2004. [Persian]
2. Fanaei A-GH, Nojavan D. The role of ethics in legislation from the perspective of philosophy of jurisprudence and philosophy of law. *Bi-Quarterly Journal of Comparative Law*. 2019; 15(2): 269-307. [Persian]
3. Nikkhah AR, Asgari E. The Hidden Role of Ethics in Law. *Bioethics Quarterly*. 2015; 5(15): 11-39. [Persian]
4. Tasdighi H. Ethics in Cyberspace. *Human Resources Monthly*. 2009; 1(5): 46-49. [Persian]
5. Laudon K. Ethical concepts and information technology. *Communications of the ACM*. 1995; 38(12): 33-39.
6. Abbasi M, Majdzadeh R, Zali A, Karimi A, Akrami F. The evolution of public health ethics frameworks: systematic review of moral values and norms in public health policy. *Medicine, Health Care and Philosophy*. 2018; 21(3): 387-402.
7. Varvaei A, Saadati R, Hashemi H. The Impact of Ethics on Criminalization and Decriminalization in the Islamic Criminal Law System of Iran. *Criminal Law Research Quarterly*. 2014; 3(8): 33-62. [Persian]
8. Haji Dehabadi MA, Ghobadian A. Ethical-centered internal control model; in criminal policy. *Islam and Social Studies*. 2016; 3(4(consecutive 12)): 97-131. [Persian]
9. A group of writers. European Decriminalization Report. Translated by the Center for Judicial Development Studies. 1st ed. Tehran: Salsabil Publications; 2005. [Persian]
10. Najafi B, Naderi GH. The impact of ethics on criminalization and decriminalization of criminal phenomena. *Quarterly Journal of Jurisprudence, Law and Criminal Sciences*. 2020; 5(15): 46-52. [Persian]
11. Mahmoudian Esfahani K, Ardabili MA, Ashouri M, Mahra N. A Comparative Study of the Subject and Nature of Permission and the Rule of Law in the Light of Moral Blame. *Quarterly Journal of Criminal Law Research*. 2019; 7(26): 109-134. [Persian]
12. Razavifard B, Mousavi SN. Criminal liability in cyberspace in Iranian law. *Quarterly Journal of Criminal Law Research*. 2016; 5(16): 29-45. [Persian]
13. Haji Dehabadi A, Salimi E. Principles of criminalization in cyberspace (with a critical approach to cybercrime law). *Parliament and Strategy*. 2014; 21(80): 61-88. [Persian]
14. Biglari Fard E. Criminal liability for criminal information and data in cyberspace. *Ghanoon Yar*. 2017; 3(3): 49-73. [Persian]
15. Towhidi Nafe J, Amirli H. The requirements of sentencing in the face of cybercrime with an emphasis on jurisprudence. *Legal Journal of Justice*. 2018; 82(101): 37-60. [Persian]
16. Ahmadi A, Rezaei M. The effects of globalization of crime in the realm of Iranian criminal law. *Quarterly Journal of Criminal Law Research*. 2015; 4(14): 115-144. [Persian]
17. Vizhe MR. The New Concept of Sovereignty in Public Law. *Political-Economic Journal*. 2006; 3-4(232 consecutive): 34-47. [Persian]
18. Delmas MM. Globalization of Rights: Opportunities and Risks. Translated by Amirarjmand A. *International Law Journal*. 1999; 17(24): 121-148. [Persian]
19. Pradel J. Seeks the globalization of criminal law. Translated by Saqian MM. *Public Law Research*. 2004; 6(11): 159-179. [Persian]
20. Jalali M, Tavassoli Ardakani S. The Need to establish a coordinated international legal system to combat crime in cyberspace. *Public Law Studies (Law)*. 2019; 49(4): 1351-1372. [Persian]
21. Ghernaouti S. Cyber Power: Crime, Conflict and Security in Cyberspace. London: Oxford Publication; 2016.
22. Ahmadi Dastjerdi SH, Sheykholeslami A, Hozhabarossadati H. The Moral and Legal Dimensions of the Global Order of Cyberspace through the Unification of Global Treaties. *Journal of Bioethic*. 2020; 9(33): 89-98. [Persian]
23. Hassan Beigi ME. Law and Security in Cyberspace. 1st ed. Tehran: Abrar International Institute for Contemporary Studies and Research; 2005.
24. Zandi MR. Preliminary Research in Cybercrime. 1st ed. Tehran: Jangal Publications; 2014. [Persian]
25. Koosha GH-H. Religious Ethics and Cyber Interaction. *Moral Knowledge Quarterly*. 2012; 3(2): 117-141. [Persian]

26. Javaheri GH-R, Esmaeili M, Haji Tabar Firooz Jaei H. Cyber Pornography: From Theoretical Foundations to Criminal Response Patterns. *Quarterly Journal of Criminal Law Research*. 2020; 8(30): 173-200. [Persian]
27. Ghaffari Cherrati S, Haditabar E, Ghodsi SE. Examining pornography in cyberspace from the perspective of ethics, spirituality and medicine. *Health Spiritual Med Ethics*. 2020; 7(3): 33-42.
28. Habibzadeh MJ, Rahmanian H. Pornography in Iranian criminal law. *Legal Journal of Justice*. 2011; 75(76): 89-121. [Persian]
29. Kurbalija J. Hidden Levers of Internet Control: An Infrastructure - Based Theory of Internet Governance. *Journal of Information, Communication & Society*. 2012; 15(5): 1-19.
30. Keller P. European and International Media Law: Liberal Democracy, Trade and the New Media. Oxford: Oxford University Press; 2011.
31. Taghipour AR, Zarrineh M. Criminal Response to Cyber Pornography in International Documents and Cybercrime Law, 2009. *Journal of Justice*. 2017; 81(99): 59-83. [Persian]
32. Foroughi F, Borji N, Moslehi J. Principles of Prohibition of Privacy Violation in Iranian and American Law. *Shiraz University Legal Studies Quarterly*. 2012; 6(3): 137-172. [Persian]
33. Westin A. Privacy and Freedom. New York: Atheneum; 1968.
34. Ahmadi A. Violation of Privacy, A Challenge to Crime Prevention. *Quarterly Journal of Crime Prevention Studies*. 2008; 3(6): 77-110. [Persian]
35. Shahriari H. A Critique of Four Definitions of Privacy from the Perspective of Philosophy of Ethics in the West. *Quarterly Journal of Philosophical-Theological Research*. 2019; 21(4): 103-128. [Persian]
36. Badri M. Privacy and Moral Behaviors. *Delta Quarterly*. 2019; 2(1): 43-45. [Persian]
37. Fathi Y, Shahmoradi KH. The scope and realm of privacy in cyberspace. *Legal Journal of Justice*. 2017; 81(99): 229-252. [Persian]
38. Javan Jafari AR. Cybercrime and the differential approach of criminal law (with a look at the Islamic Penal Code in the field of cybercrime). *Knowledge and Development*. 2010; 17(Special issue): 169-192. [Persian]
39. Sabernejad A, Hosseinpour P. Legal Analysis of the Typology of Violation of Privacy in Cyberspace. *Quarterly Journal of Public Law Research*. 2017; 1(3): 111-128. [Persian]
40. Poor Ghahremani B, Ghani R. Investigation of Criminality of Crimes against the Intellectual Property of Individuals in Iranian Law in the Light of the Cybercrime Convention. Maragheh: Iranian National Conference and International Legal Challenges; 2014. p.1158-1158. [Persian]
41. Mohammadkhani A. Crimes against Persons: Spiritual Personality. 1st ed. Tehran: Samat Publications; 2020. [Persian]
42. Abbasian P, Rahigh Aghsan H. Investigating the occurrence of crimes against individuals with cyber description. *Bi-Quarterly Journal of Contemporary Jurisprudence and Law*. 2009; 5(9): 26-47. [Persian]



## Majale "Akhlāq-i zīstī" (i.e., Bioethics Journal)

2021; 11(36): e18

<https://doi.org/10.22037/bioeth.v11i36.34656>



### ORIGINAL RESEARCH



## The Impact of Moral Doctrines on the Global Order of Cyberspace (Relying on the Budapest Convention)

Shirin Ahmadi Dastjerdi<sup>1</sup> , Abbas Sheikholeslami<sup>2\*</sup> , Haniyeh Hojabrosadati<sup>3</sup>

1. Department of Criminal Law and Criminology, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

2. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

### ARTICLE INFORMATION

#### Article history:

**Received:** 24 April 2021

**Accepted:** 26 October 2021

**Published online:** 04 December 2021

#### Keywords:

Ethics

Criminal Law

Globalization

Cyberspace

Budapest Convention

### ABSTRACT

**Background and Aim:** The role of ethical teachings in the field of criminal law, the role of criminal law in supporting cyberspace and finally the impact of cyberspace on the globalization of criminal law, have led to the formation of a global order of cyberspace. The aim of the present study is based on the criminalizations made in the European Convention on Cybercrime (Budapest).

**Materials and Methods:** The type of research and the method used in it is descriptive-analytical.

**Ethical Considerations:** In the present study, preserving the originality of texts and fidelity in quoting speech, as the most important ethical requirements, have been considered by the authors.

**Findings:** Moral teachings and components have had a significant impact on the formation of the global order of cyberspace in general and the criminalizations made in the Budapest Convention in particular, which seems reasonable given the inherent normality of criminal law.

**Conclusion:** The most important manifestations of the influence of moral teachings in the Budapest Convention can be seen in the criminalization of child pornography as well as the protection of privacy and the spiritual personality of individuals.

\* **Corresponding Author:** Abbas Sheikholeslami

**Address:** Islamic Azad University, Mashhad Branch, Mashhad, Iran.

**Postal Box:** 9187147578

**Email:** Dr.sheikholeslami@gmail.com

© Copyright (2018) Medical Ethics and Law Research Center, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

**Cite this article as:**

Ahmadi Dastjerdi SH, Sheikholeslami A, Hojabrosadati H. The Impact of Moral Doctrines on the Global Order of Cyberspace (Relying on the Budapest Convention). *Majale "Akhlāq-i zīstī" (i.e., Bioethics Journal)*. 2021; 11(36): e18.